

chrześcijańską starożytnością? Okazją do tego będzie również przygotowywany tom zawierający wygłoszone podczas konferencji referaty.

ks. Marcin Wysocki – Lublin, KUL

4. COLLOQUIUM ORIGENIANUM UNDECIMUM (Aarhus, Dania, 26-31 VIII 2013)

Tradycyjnie co cztery lata spotykają się badacze osoby i dzieła Orygena, aby dzielić się swoimi osiągnięciami i wynikami badań. Tym razem znawców Adaman-tiosa gościł w dniach 26-31 sierpnia 2013 r. Uniwersytet w Aarhus, w Danii, a tematem XI Kolokwium Orygenesowskiego było *Orygenes i orygenizm w dziejach zachodniej myśli filozoficznej i teologicznej*. Zgodnie z zapowiedziami organizatorów spotkania – pod kierunkiem Andersa-Christiana Jacobsena – celem konferencji było jak najszerze zaprezentowanie postaci Orygena i jego wpływu na zachodnią myśl filozoficzną i teologiczną, ukazanie recepcji Orygena i orygenizmu w filozofii i teologii od najwcześniejszych jej przejawów w III i IV w., przez średniowiecze, do najnowszych interpretacji w wieku XX w świecie zachodnim; przedstawienie prac filologicznych nad tekstami Scholarchy z Aleksandrii oraz przykłady użycia lub odrzucenia orygenesowskich zasad egzegetycznych w zachodniej egzegezie. Program pięciodniowej konferencji opierał się na pięciu zasadniczych tematach: teoretyczne odniesienia do Orygena w zachodnich tradycjach; recepcja myśli Orygena w zachodnich tradycjach teologicznych i filozoficznych; recepcja myśli Orygena w zachodnich przeżyciach religijnych/mistycyzm; recepcja dzieł Orygena we współczesnych wydaniach i tłumaczeniach; wkład, jaki Orygenes i studia orygenesowskie mogą wnieść w zachodnie tradycje w XXI wieku.

Konferencja rozpoczęła się w poniedziałkowe popołudnie, 26 sierpnia, w nowoczesnej siedzibie Uniwersytetu w Aarhus. Wprowadzenia w tematykę obrad dokonał główny organizator konferencji Anders-Christian Jacobsen, który wielokrotnie nawiązywał do *Origeniana decima*, które odbyły się w roku 2009 w Krakowie. Następnie wykład otwierający zatytułowany *La réception d'Origène à la Renaissance: pour une typologie* wygłosił prof. Bernard Pouderon. Ten krótki dzień konferencyjny zakończył się koncertem organowym w miejscowej katedrze oraz uroczystą kolacją w miejscowym browarze.

Drugi dzień obrad – wtorek, 27 sierpnia – był już bardziej wypełniony naukowymi dyskusjami. Rozpoczęły się one porannym wykładem plenarnym zaprezentowanym przez prof. Ilarię Ramelli, którego temat brzmiał *The reception of Origen's thoughts in Western theological and philosophical traditions*. Następnie rozpoczęły się dwie równoległe sesje naukowe w czasie, których można było wysłuchać dłuższych, bo godzinnych wykładów. Przedstawili je: Mark Elliot, *Tracing the Romans commentary of Origen in Abelard's: appearance and reality*; Karla Pollmann, *The Broken Perfume-Flask: Origen's Legacy in Two Case-Studies*; Theo Kobusch, *Die Univozität des Moralischen. Die Wirkung des Origenes in Deismus und Aufklärung*; Georgios Skaltsas, *La question de l'extase mystique chez Origène et Grégoire de Nysse*; Anders-Christian Jacobsen, *The reception of Origen's ideas about universal salvation in Danish theology and literature in the 19th century*. Poszczególne sesje prowadzili: Hugo Lundhaug, Andrea Villani, Sebastian Weigert, Marie Odile Boulnois i Uta

Heil. Po przerwie na lunch, również równolegle, odbywały się warsztaty naukowe oraz sesje prezentujące krótkie referaty. W czasie pierwszego warsztatu, pod przewodnictwem Carmen Cvetkovic, Volker Henning Drecoll i Uta Heil przedstawili zagadnienie *Origen and Augustine*; w drugim zaś wokół tematyki związanej z tekstami z Nag Hammadi, pod okiem Blossom Stefaniw, zaprezentowali się: Hugo Lundhaug, *Origenist Monks and the Nag Hammadi Codices*; Lance Jenott, *Evagrius Ponticus and the Books from Nag Hammadi: Sources of the Anthropomorphic Controversy in Fifth-Century Egypt*; René Falkenberg, *Comforting Rheginos – Origenism in Treatise on the Resurrection (NHC I,4)*. W tym samym czasie oraz po przerwie kawowej swoje referaty pod okiem Petera W. Martensa, Patricii Ciner, Nicka Marshalla, Eirini Artemi, Tobiasa Georgesa, Franza Xavera, Marii Munkholt i Marka Eliota, swoje wystąpienia przedłożyli: Vlad Niculescu, *Taking the Bible at Its Word(s)*; Vít Husek, *Origen, Paul Ricoeur and the Absence of Literal Meaning*; Maria Munkholt, *Origen, Gregory of Nyssa and the fatherhood of „Our Father”*; Anna Usacheva, *Mystical identity of an exegete i.d. a perfect Christian*; Patricia Ciner, *Origen and the exegesis of the different manuscripts of the Gospel of John: Contemporary Discussions*; Domenico Pazzini, *Samaritana (Gv. 4): Origene/Bultmann*; Illaria Vigorelli, *Schesis in Origen: Continuity and Discontinuity between Neoplatonism and Trinitarian Theology*; Petr Mikhaylov, *Mystery of History in Origen*; Paul Hartog, *To Flee or Not to Flee: The Use of Matthew 10:23 Before and After Origen*; Thomas E. Hunt, *Speechlessness in Jerome’s translation of Origen’s Homilies on Luke*; Andrea Villani, *Leo Allatius: editor, translator and commentator of Origen’s Homily on the Witch of Endor*; Paul B. Decock, *The Reception of Origen in the Sermons of Bernard of Clairvaux on the Song of Songs*; Margaret A. Schatkin, *The Origenism of St. John Chrysostom in the West from St. Jerome to the Present*; Filip Outrata, *Freedom of the will in Julian of Aeclanum and possible Origenian influences*; Andrew Selby, *The Athlete and the Squire: Origen and Kierkegaard on Christian Suffering*; Giulio Maspero, *The logos in us and the Logos in the Principle: Origen’s contribution to the development of the psychological analogies of the Trinity*; Jakob Engberg, *Origen in Danish (church) historiography ca. 1900 to 2012*. Wieczorną część drugiego dnia konferencji wypełniło przyjęcie z okazji wydania pierwszego tomu *Antike christliche Apokryphen in deutscher Übersetzung* oraz uroczysta kolacja w gmachu filharmonii w Aarhus.

Dzień trzeci konferencji – środa, 28 sierpnia – rozpoczął się wykładem wprowadzającym w tematykę dnia. Prof. Andrew Louth omówił zagadnienie: *The reception of Origen’s thoughts in Western religious experience/mysticism*. Następnie odbyły się dwie równoległe sesje wykładowe w czasie których można było wysłuchać wykładów: Görgy Heidl, *Origen, Hyppolitus and the Mysticism of St. Ambrose*; Monica Tobon, *From Evagrian Prayer to Centering Prayer*; Eirini Artemi, *The influence of Origen on John Scotus Erigena*; Marie-Odile Boulnois, *La bouchée de Judas (Jn 13, 26-30) d’Origène à Thomas d’Aquin*. Popołudnie oraz wieczór tego dnia przeznaczone zostały na zwiedzanie najstarszych chrześcijańskich zabytków Danii, którymi są kościół, kurhany i kamienie runiczne związane z duńskimi pochówkami królewskimi znajdujące się w miejscowości Jelling. Mniejszy z kamieni, pochodzący z początku X w., został postawiony przez pierwszego duńskiego króla Gorma Starego na cześć jego żony. Drugi z nich – młodszy o kilkadziesiąt lat – pochodzi z czasów Haralda Sinozębego i widnieje na nim najstarszy wizerunek Chrystusa odnaleziony w Danii. Wyjazd ubogacił wszystkich uczestników w ogromnym stopniu, a zdjęciom przy kamieniach nie było końca.

W czwartym dniu *Origeniana undecima* – czwartek, 29 sierpnia – obrady rozpoczęły się tradycyjnie od wykładu plenarnego wprowadzającego w tematykę dnia. Tym razem wykład zatytułowany *The reception and transformation of Origen's works in modern editions and translations: Some comparative views on Editions in Britain, France, Italy and Germany* przedstawił Christoph Marksches z Humboldt University w Berlinie. Następnie dwugodzinną sesję wypełniły dwa godzinnych bloki wykładów, które przedstawili: Franz Xaver Risch, *Zur lateinischen Rezeption der Scholia in Psalmos von Origenes*; Blossom Stefaniw, *Noetic Exegesis: Origen, asceticism, and anti-foundationalist hermeneutics*; Pier Franco Beatrice, *The Apostolic Writings in Heracleon's „Hypomnemata”*; Peter W. Martens, *Origen's Biblical Scholarship: its Modern Receptions*; Elena Rapetti – Marco Rizzi, *The French 17th century debates on Origen's biography* oraz Gerald Bostock, *Origen and Celtic Christianity*. W ramach przewidzianych w tym dniu popołudniowych zajęć warsztatowych odbyły się dwie sesje. Pierwsza z nich pod kierunkiem Judith Kovacs zawierała przedłożenia: Cordula Bandt, *The reception of Origen's Homilies on Psalms in the Psalm Catechae*; Lorenzo Perrone, *The find of the Munich Codex: A Collection of 29 Homilies of Origen on the Psalms*; Antonio Cacciari, *From Tura to München. Seventy years of Origenian discoveries*; Emanuela Prinzivalli, *Rufinus and Jerome as translators of Origen*; Barbara Villani, *Zu den Auszügen der Psalmenhomilien des Origenes in der Bibliotheca Gallandiana*. W drugiej sesji warsztatowej, której przewodniczył Alfons Fürst, zaprezentowano dwie propozycje: Samuel Fernandes, *Towards a New Critical Edition of „De principiis”. Titles, Chapters and Structure in Western Tradition* oraz Andrew Harmon, *Motion, Education, and Care: Free Will in Origen's „Peri Archon”*. W tym samym czasie istniała możliwość wysłuchania krótkich referatów, które przedstawili: Miriam Adan Jones, *Origen as Auctor? Exegetical borrowings and doctrinal departures in Gregory the Great's Expositio in Canticum Canticorum*; Marcin Wysocki, *Eschatological Aspects in the Interpretations of Israelites' Wilderness Wanderings. Two Sides of One Story: Origen's 27. Homily on the Book of Numbers and Jerome's Letter 78*; Lenka Karfiková, *Die Vollendung der Natur durch den Willen bei Origenes und Augustin*; Augustine Marie Reisenauer, *Augustine Gathering the Cosmic Person Origen Scatters*; Jane Schatkin Hettrick, *Musical Treatment of the Text „Sub tuum praesidium” in Connection with Marian Worship in Viennese Liturgical Practice of the Eighteenth Century*; Christos Synodios, *The Impact of the Origenist Controversy in a Instance of Pastoral Pronoia in Sixth Century Gaul*; Vladimir Cvetkovic, *Maximus the Confessor's Reading of Origen between Origenism and Anti-Origenism*; Ovanes Akopyan, *In Defence of Origen: Pico della Mirandola's Apology and the Culture of Self-Representation in Renaissance Italy*; Andrew Selby, *Ambrose and Origen on the Holy Spirit in the Gospel of Luke*; Giulio Maspero, *The logos in us and the Logos in the Principle: Origen's contribution to the development of the psychological analogies of the Trinity*; John Gavin, *„Nothing is liable to destruction”: John Scottus Eriugena's use of an Origenian Principle*; Georges Tobias, *„Summus Christianorum philosophorum” – Origen as Christian philosopher in Peter Abelard*.

Piątego i ostatniego dnia *Origeniana undecima* – piątek, 30 sierpnia – od samego rana prezentowane były krótkie referaty, które wygłosili: Olga Alieva, *Origen's protreptics to philosophy: the testimony of St. Gregory Thaumaturgus in the „Oratio Pannegyrica” VI*; Róbert Somos, *The question of the innate ideas in Origen*; Kellen Plaxco, *Didymus the Blind's Reception of Origen on „Participation”*; Bogna Kosmulska,

Photius on Maximus the Confessor; Lucian Dinca, *La reception d'Origene par Athanase dans la defence de l'homoooussion niceen*; Olga Nesterova, *La corbeille de Moïse chez Grégoire d'Elvire et chez Origène*; Joseph Trigg, *The Oxford Movement*; Aleksey Kamenskikh, *Origen in Russian philosophy: from G. Skovoroda to N. Berdyayev*; Ercole Erculei, *Origen's presence in the philosophy of Giordano Bruno*; Jon F. Dechow, *Origen's Shadow over the Erasmus/Luther Debate, Part 2*; Roberta Franchi, *L'influenza di Origene nel „De libero arbitrio” e nel „De creatis” di Metodio d'Olimpo*; Manabu Akiyama, *Il significato misterioso della profezia nelle „Omelle su Ezechiele” di Gregorio Magno*. Obrady naukowe zakończyły się wykładem plenarnym wygłoszonym przez prof. Alfonsa Fürsta zatytułowanym: *Origen's legacy to modern thinking about freedom and autonomy*, po którym nastąpiło podsumowanie pięciodniowego spotkania badaczy Orygenesusa oraz ogłoszenie miejsca i tematyki kolejnej konferencji z cyklu *Origeniana*. Odbędzie się ona w roku 2017 w Jerozolimie, a jej tematem będą szeroko pojęte związki Orygenesusa z Ziemią Świętą. Kolejne zaś dwa dni konferencji *Origeniana undecima* – piątek i sobota (30-31 sierpnia) – wypełniło seminarium orygenesowskie dla doktorantów.

W tym miejscu wypada napisać kilka słów podsumowania konferencji *Origeniana undecima*. Najpierw należy zwrócić uwagę – co zauważyli także organizatorzy i uczestnicy – na minimalne uczestnictwo w konferencji polskich badaczy Orygenesusa. Polskie środowisko reprezentowane było zaledwie przez dwie osoby – panią dr Bognę Kosmuską i piszącego te słowa – którzy w sensie ścisłym nie są orygenesistami. Należy także podkreślić doskonałą organizację konferencji, zarówno w budynku obrad, gdzie zapewnione były potrzebne urządzenia techniczne, a także przez cały czas przekąski i napoje, jak i poza – w wymiarze atrakcji pozanaukowych, które zapewnili organizatorzy. Jednak przede wszystkim *Origeniana undecima* były wyjątkową okazją do spotkań z najwybitniejszymi badaczami nie tylko Orygenesusa, ale ogólnie starożytności chrześcijańskiej, z których to spotkań nawet człowiek nie zajmujący się na co dzień profesjonalnie Scholarczą z Aleksandrii wynosi bardzo wiele.

ks. Marcin Wysocki – Lublin, KUL

5. ELITY W ŚWIECIE STAROŻYTNYM (Ogólnopolska Konferencja Starożytnicza, Szczecin, 18-20 IX 2013)

Ogólnopolską konferencję pt. *Elity świata starożytnego* zorganizowała Komisja Historii Starożytnej Polskiego Towarzystwa Historycznego oraz Zakład Historii Starożytnej Uniwersytetu Szczecińskiego w dniach od 18 do 20 września 2013 (środa-piątek). Jej program przewidywał wygłoszenie 68 referatów. Wśród prelegentów figurowało oficjalnie siedmiu gości zagranicznych, reprezentujących sześć ośrodków naukowych: Genewę (1), Londyn (1), Oldenburg (1), Paryż (1), Ratyzbone (2) i Toronto (1)¹. Z polskich szkół wyższych reprezentowane były następujące uczelnie: 1) Akademia im. Jana Długosza w Częstochowie (2), 2) Akademia Marynarki Wojennej w Gdyni (1)², 3) Gdański Uniwersytet Medyczny (1), 4) Katolicki Uniwersytet

¹ Prof. dr Christer Bruun, który miał reprezentować University of Toronto nie przybył do Szczecina. Jego referat odczytał dr Benet Salway (University College London).

² Niestety dr Łukasz Różycki nie dotarł do Szczecina.